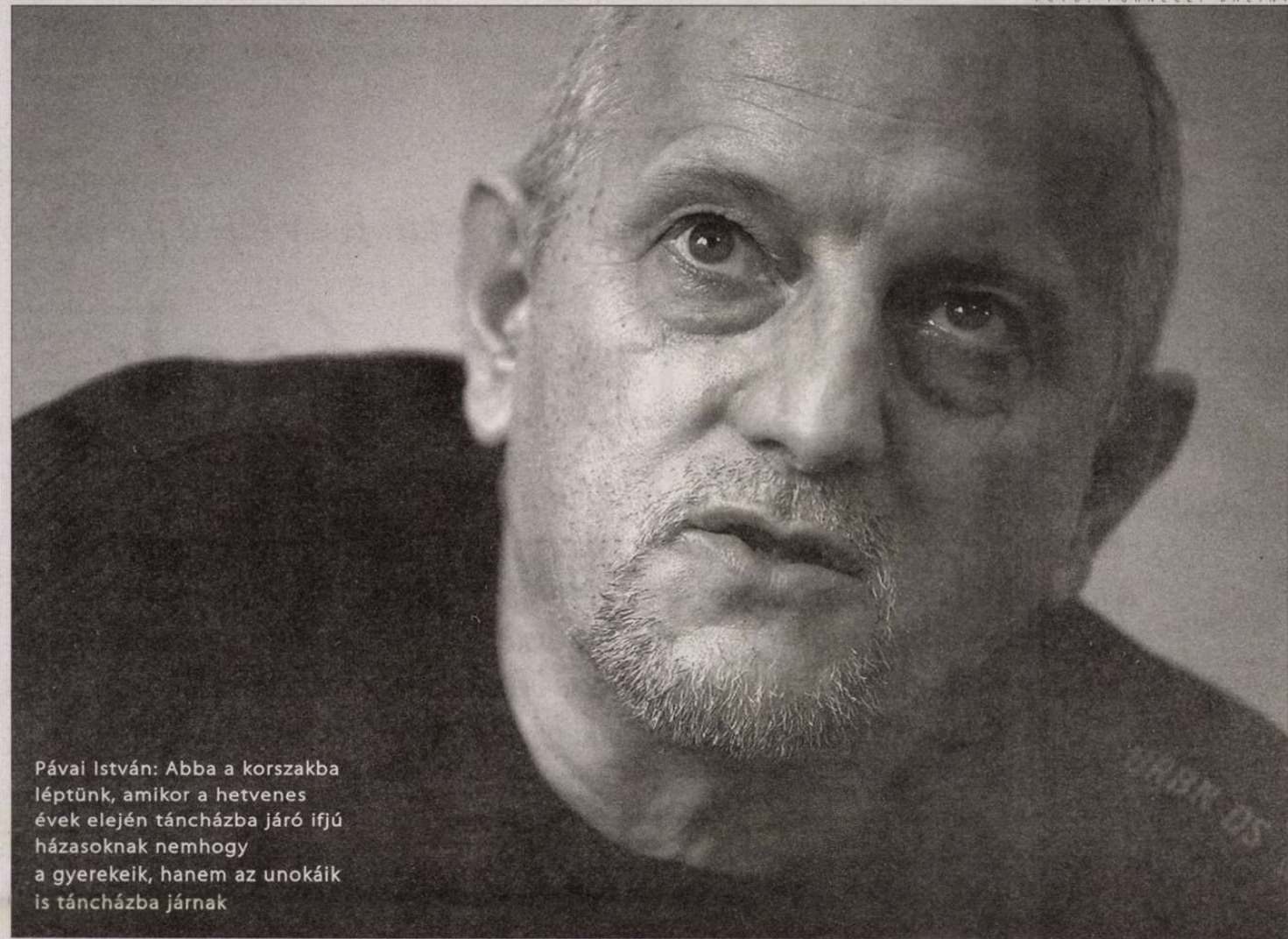

Pávai István a fonográfhengerek megőrzéséről,
a népzenei ihletésű világzenéről és a divat szeszélyeiről

Erdő és faház

FOTÓ: PÖRNECZI BALINT

Pávai István: Abba a korszakba léptünk, amikor a hetvenes évek elején táncházba járó ifjú házásoknak nemhogy a gyerekeik, hanem az unokáik is táncházba járnak

Míg a táncmuzika zenészek zöme előbb kezdett el muzsikálni, mint népzenei kutatni, Pávai István népzene-kutatónak tanult Kolozsváron, s csak később alakított zenekart társaival – a hírneves Barozdát. Számára ma is elsődleges a kutatás, s azért él Magyarországon, mert Erdélyben nem adatott számára lehetőség a hivatásszerű népzene-kutatói munkára. Oroszlánrésze van abban, hogy irányításával a Hagyományok Házában és az MTA Zenetudományi Intézetében létrejött az egyedülállóan komplex folklóradatbázis-rendszer.

K. TÓTH LÁSZLÓ

Ha táncmuzika körökben a Hagyományok Házában végzett munkájáról esik szó, szinte mindenkinek az archív felvételek, dokumentumok digitalizálása jut eszébe. Voltaképpen mi ebben az intézményben az ön feladata?

– A Hagyományok Házán belül a folklórdokumentációs központot vezetem. Szerintem fontos, hogy ez az archiválási műhely megszületett, mert illeszkedett ahhoz az értékmérési folyamathoz, amelyet a Néprajzi Múzeum és az MTA Zenetudományi

Intézete korábban megkezdett, de az is hasznosnak bizonyult, hogy az itt-ott elfekvő, magángyűjteményben lappangó anyagokat is kezdtük nagyobb számban menteni, archiválni, hozzáférhetővé tenni. A honlapunkon (www.hagyomanyokhaza.hu/fdk) különböző adatbázisok találhatók, s az érdeklődők nemcsak meghallgathatják, illetve megnézhetik, hanem le is tölthetik a népzenei, néptánc- és más folklórgyűjteményeket, néprajzi adatokat tartalmazó hang-, film-, video- és fényképfelvételeket, ráadásul ezért nem is kell fizetniük, hiszen az a fő, hogy közhasznúak legyenek. Ezenkívül hagyományos módon működő közönségszolgálatunk is van, a Martin Média-tár, ahol olyan anyagokat is meg lehet nézni, hallgatni, amelyek nincsenek még fenn az internetes portálunkon. Szaktanácsadással is szolgálunk a médiatárban és a világhálón keresztül. Arra törekszünk, hogy adatbázisunk a legegyszerűbb közművelődési, oktatási igényeknek és a tudományos elvárásoknak egyaránt megfeleljen. Ennyire részletes szempontrendszer szerint visszakereshető folklóradattár világszerte ritkaság. Ugyanakkor megállapodtunk a Zenetudományi Intézettel és a Néprajzi Múzeummal, hogy közös felületen teszünk közzé szakmailag ellenőrzött tartalmakat. Ez igen fontos, hiszen ma már bárki feltölthet az internetre bármilyen információt, jót vagy téveset egyaránt, utóbbival kezd is tele lenni a világháló.

– Miként fér meg egymással a hagyományápolás és a modern technika alkalmazását jelentő digitalizálás?

– Életutam annyiban eltér a legtöbb táncmuzika zenész pályájától, hogy én kezdettől népzene-kutatóként készültem, zenetudo-

mányi szakot végeztem, tehát kutatási céllal s nem a gyakorlati zenélés miatt kezdtem el a népzene-gyűjtést. Később alakítottuk meg a Barozda együttest Csíkszeredában, majd az első székelyföldi táncházakat, de ezt természetesen nem tekintettük hagyományápolásnak, hanem hagyományra épülő modern közművelődési formának. Nekem mindig elsődleges volt a kutatás, és azért élek itt, mert Erdélyben még a rendszerváltás után sem adatott meg a lehetőség számomra, hogy főállásban népzene-kutatással foglalkozhassam. Magyarországon 1994-ben a Néprajzi Múzeum meghívására kezdtem dolgozni, itt találkoztam Bartók, Kodály és még számos jeles kutató fonográf-hengereivel, s e felvételeket mindenképpen meg akartam menteni. Így tévedtem a digitalizálás és az adatbázis-tervezés területére. A helyszíni hangfelvételeken rögzített információkat ugyanis így lehet ma a korábbinál biztonságosabban őrizni és hozzáférhetővé tenni. Egy darabig a Zenetudományi Intézetben is vezettem a népzenei archívumot, de számomra ott is mindig a kutatás volt fontosabb. Az archiválással természetesen folyamatosan kell foglalkozni, mert nem biztos, hogy a CD száz évet hibátlanul megér, ezért a felvételeket folyamatosan tovább kell menteni modernebb hordozókra.

Pávai István 1951-ben született Székelyudvarhelyen. 1976-ban végezte el a kolozsvári zeneakadémia zenetudomány szakát, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen doktorált (PhD) 2005-ben. 1994 óta budapesti köztisztviselőként dolgozik népzene-kutatóként: Néprajzi Múzeum (1998-ig), MTA Zenetudományi Intézete, Hagyományok Háza. Óraadó tanárként részt vesz a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen indított új népzenei szakirányú oktatásban. Kutatási területei: népi tánczene, interetnikus kapcsolatok, kutatástörténet, zenei dialektológia, kulturális identitás, digitális archiválás. Harmincöt éve jelentős terepkutatást végez a magyar nyelvterület keleti felén. Önálló kötetek: Az erdélyi és a moldvai magyarság népi tánczeneje (1993), Zene, vallás, identitás a moldvai magyar népeletben (2005). Nyomtatott, hangzó és elektronikus publikációinak listája megtalálható kutatói honlapján: www.pavai.hu.

– S miként vélekedik a világzenéről, a népzenei feldolgozó-sokról?

– Azt látom problémának, hogy a feldolgozást, a világzenét sokan a népzene továbbfejlődésének állítják be, holott nem erről van szó. A népzene eredeti formában való megszólaltatásáról bebizonyosodott, hogy ma is igényli a közönség, arra tud táncolni, mulatni, a táncházakban autentikus népzenei szokás játszani. Ám jó néhány zenekar létezik, amely táncházban ugyan eredeti formájában szólaltatja meg a népzenei, de koncerteken, CD-k kiadásakor feldolgozásokat is játszik, illetve készít. Talán innen ered a félreértés, hogy „továbbfejlesztik a népzenei”. Minden zenét másképpen hallgatunk. Bartókot nem lehet bécsi klasszikus zeneként hallgatni, ugyanígy a feldolgozást sem népzene-ként. Persze vannak olyan feldolgozások, amelyek csak nagyon kis mértékben változtatnak az eredetin. Ezeket én nem kedvelem annyira, mivel nem érzem bennük azt az egyéni önkifejezési szándékot, amely az igazi feldolgozásoktól elvárható. Akkor jó egy feldolgozás, ha az egyéni alkotónak van vele új, a népzenei elterjedtől eltérő saját mondanivalója, s ennek kifejezésére megtalálja a megfelelő művészi eszközöket.

– A feldolgozásokra elterjedt a világzene elnevezés is, holott szerintem e fogalomnak nem egyetlen nép zenéje feldolgozását kellene takarnia, hanem több népét. Gondolok itt Karlheinz Stockhausen 1966-ban írt Telemusik című elektronikus művére, amelyben számtalan nép zenéje csendül fel, tőlünk a „Pista bácsi, János bácsi” kezdetű palóc dallam.

– Ahogy a népzene szót sem szó szerint kell érteni, úgy az sem mind tekinthető világzenének, amelyben több nép zenéjét használták fel, így például Bartók Táncszvitje sem. A világzene viszonylag újabb zenei irányzat, amely többféle népzenei ötvözet egy műben, de éppen globalizáló jellege miatt nem azonos, sőt igen kevésbé rokon a sokkal inkább regionális, lokális jellegű népzenevel. A kettő rokonítása olyan, mintha azt mondanánk, az erdő rokon a faépülettel, hiszen mindkettő fából van. „Fogyasztó-védelmi” szempontból akkor látom problematikusnak a világzene elnevezést, amikor egyesek marketingmegfontolásból népzene-világzene – így együtt! – emblémát ragasztanak arra, amit előadnak. Pedig a gyanútlan koncertlátogatónak joga lenne tudni, hogy mire fizetett be. Klasszikus zenei koncertszervezők nem próbálkoznak olyan trükkel, hogy Salieri-művet Mozart-műként adjanak el, mert abból botrány lenne. De abból is, ha metálosnak hirdetett koncerten nem metál, hanem hiphop szólalna meg. Mindez azt jelzi, hogy a népzenei kapcsolatban nagyobb a tájékozatlanság, mint akár a populáris szórakoztató zenei műfajok esetében.

– Amikor hat évvel ezelőtt megkezdte „adását” a Folkrádió, sokan vitatkoztak arról, hogy szükség van-e ilyen médiumra. Ön kezdetül fogva részt vesz az internetes „adó” munkájában. Miként látja a Folkrádió küldetését?

– A Folkrádiót közhasznú civil alapítvány működteti, amely mögött önkéntes csapat áll. Számomra érdekes kísérlet, hogy részt veszek ebben a munkában. A résztvevők között az az összekötő kapocs, hogy mindannyian táncmuzikások is vagyunk, s próbálunk valamit tenni a népzene népszerűsítése érdekében. És valóban civil jellegű a működésünk, mert itt senki sem főnök. Hiába vagyok az egyedüli népzene-kutató ebben a csapatban, szakmai javaslataimat csak akkor érvényesíthetem, ha meg tudom győzni a társaimat helyes voltukról. Igen örülök annak, hogy a Folkrádió immár hat esztendeje működik, s nagyon fontosnak tartom az internetes sugárzást, mert az érdeklődők így a világ bármely részén hallgathatják a felvételeket. Nincs kézi szerkesztés, a szerkesztőt helyettesítő algoritmus a véletlen lejátszás előtt mindössze arra „ügyel”, hogy arányosan váltogassák egymást az eredeti népzene-gyűjtésből származó felvételek a feldolgozásokkal, illetve a hangszeresek az énekesekkel. Ünnepek idején – karácsonykor, húsvétkor – kézzel szerkesztett tematikus blokkok is elhangzanak. A Folkrádió honlapja a magyarokon kívül román, szlovák és angol nyelven is elérhető. Jelentős civil fórummá nőtte ki magát a Folkrádió levelezőlistája, ahol fiatalok és nem fiatalok, hozzáférők és kezdő érdeklődők együtt vitatkoznak a népzene, a táncmuzika mozgalom, a színpadi néptánc aktuális kérdéseiről. A hozzászólásokat a listaarchívumból bárki elolvashatja, olyan is, aki nincs regisztrálva.

– Hogy áll a zenéléssel?

– Pár éve Marosvásárhelyen dolgoztam már, amikor a csíkszeredai Barozda együttes 1986-ban kitelepült Erdélyből Svédországra. Marosvásárhelyen felélesztettük az egykori Kolozsváron alakult Ördögszekér együttest, egy nagylemezt is kiadtunk vele, s a nyolcvanas években táncmuzikát működtettünk ott, míg be nem tiltották. A változás után, 1990-ben újraindítottuk, s aztán fiatalabb zenészeknek adtuk át a helyünket. Amikor Magyarországra jöttem kutatói állásba, azt gondoltam, nem lesz több zenélés. De amikor 1996-ban az erdélyi táncmuzika huszadik évfordulóját ünnepeltük Kolozsváron, ismét muzsikáltam. 2001-ben pedig a Barozda megalakulásának negyedszázados évfordulóját ünnepeltük, CD-t is kiadtunk. Az utóbbi években alkalmi vendégként zenéltem az Üszütürével és a Kalamajkával, s egy időben a Hagyományok Házában is tartottunk táncmuzikát, amelynek zenekara az itt dolgozó zenészekből állt össze alkalmilag, ezért Kollégák zenekarnak neveztük. Nemrég volt az erdélyi városi táncmuzika születésének 30. évfordulója, s az ünnepségek Erdélyben fellendítették a mozgalmat, újabb együttesek és táncmuzikák jöttek létre, s külön erdélyi táncmuzika levelezőlista is nyílt. Ekkor ismét nagy sikerrel koncerteztünk a Barozdával Csíkszeredában.

– A táncmuzika mozgalom megszületése óta eltelt 36 esztendő. Miként látja a fejlődését?

– A globalizált kulturális sivatagban fontos kis oázis a táncmuzika. A megasztárok delibabos világához képest más értékrendet képvisel, ezért mennyiségileg sem ahhoz kell mérni. Tapasztalatom szerint alkalmi megtorpanások ellenére folyamatosan felfelé ível ez a mozgalom. Abba a korszakba léptünk, amikor a hetvenes évek elején táncmuzikába járó ifjú házásoknak nemhogy a gyerekeik, hanem az unokáik is táncmuzikába járnak. Ezzel közelítünk ahhoz az állapothoz, ami eredetileg falun volt, s ami megkülönbözteti ezt a kultúrát a divatkultúrától: egyaránt megfelel több generációnak, nincs kitéve a divat szeszélyeinek.